

קב ע"ב

[א] גמרא ואפי' נמחק⁸⁵. צ"ל שניהם חייבים, וכ"ה בירושלמי, ואמ' שם למי נצרכא סיפא לרבנן. ועי' תוס' ד"ה ולטעמיך כו'.

אור אליהו

[א] בגמרא: "אמר שמואל המצדד את האבן חייב. מיתבי, אחד נותן את האבן ואחד נותן את הטיט, הנותן את הטיט חייב. ולטעמיך אימא סיפא, רבי יוסי אומר, ואפילו העלה והניח על גבי דימוס של אבנים חייב, אלא תלתא בנייני הוו: תתא, מציעא ועילא. תתא - בעי צדודי ועפרא, מציעא - בעי נמי טינא, עילאי - בהנחה בעלמא". כך היא הגירסא שלפנינו בגמ'. ומבואר לפי גירסא הזו שהסיפא היא רק לפי רבי יוסי, ואם כן לכאורה קשה, מדוע הקשתה הגמ' על המקשן "ולטעמיך אימא סיפא", הרי משמע שחכמים חולקים על רבי יוסי, ואם כן אפשר לומר שהמקשן הקשה על שמואל מדעת חכמים⁸⁶. אמנם בש"ס של רבינו תיבת "ואפילו" נמחק.

הספר העברי הגהות ומגיהים עמ' 438, לגבי הגהה זו של רבינו).

86. ונראה שהרמב"ן הרגיש בקושיא זו, ולכן כתב לתרץ: "ולטעמיך אימא סיפא ר' יוסי אומר כו' - נראה לי דהכי קאמר, ולטעמיך דחשבת דכולהו בנייני שווין, היאך אפשר דרבי יוסי סבר אפילו בהנחה בעלמא והא לאו כלום קעביד, ועד שאתה תמה עלי, לך ותמה על ר' יוסי ביותר מזה, ויש כזה ולטעמיך במס' ב"ב". ועיין לקמן שהתוס' (ד"ה ולטעמיך) מחקו את התיבות "רבי יוסי" מחמת קושיא זו. ועיין גם רשב"א וריטב"א.

87. וכן משמע ברמב"ם (י, יב): "אחד נתן את האבן ואחד נתן את הטיט הנותן את הטיט חייב, ובנדבך העליון אפילו העלה את האבן והניחה על גבי הטיט חייב, שהרי אין מניחין עליה טיט אחר". ואם נאמר שהסיפא היא רק אליבא דרבי יוסי היאך פסק הרמב"ם כרבי יוסי ולא כחכמים.

לארבע אמות ודחפתו הרוח והכניסתו, אף על פי שחזרה והוציאתו פטור אחזתו הרוח משהו, אף על פי שחזרה והכניסתו חייב".

85. כך הוא לשון ההגהה בדפוס ווילנא תר"ן, אמנם במהדורות הרגילות (המצויות כיום) הגירסא היא: "ולטעמיך אימא סיפא - נמחק ר"י אומר ואפי'. ונ"ב צ"ל שניהם חייבים, וכ"ה בירושלמי" וכו'. והיפה עינים, וכן הרב ירוחם אלטשולד בירחון סיני (יב כסליו - אייר תש"ג עמ' קעא-קעב) הבינו (לפי גירסא זו) שרבינו הגר"א מחק את התיבות "ולטעמיך אימא סיפא" (והיינו שהבינו שמה שכתוב "נמחק" הולך על מה שכתוב לפניו: "ולטעמיך אימא סיפא"), ולפיכך נדחקו בהסבר דברי רבינו. אמנם לפי הגירסא בדפוס ווילנא תר"ן, רבינו מחק את תיבת "ואפילו", ואז דבריו ברורים, וכמבואר להלן בפירוש "אור אליהו" (גירסא זו שבש"ס ווילנא תר"ן נודעה לי, על פי מה שכתב בספר עמודים בתולדות

קג ע"א

[א] תוס' ד"ה לא צריכא כו' מיירי דלא הוי פ"ר כו' - וכ"כ רש"י שם ע"ש.

אור אליהו

דאי גרסינן ליה מאי קאמר וליטעמיך הא פליגי רבנן עליה, ובתוספתא נמי ל"ג ליה". ומבואר שהוקשה להם הקושיא הנ"ל, ולכן מחקו תיבות: "רבי יוסי אומר אפילו העלה"⁸⁸. ואז באמת הקושיא היא אליבא דכולי עלמא. אמנם לגירסת רבינו כן גורסים "רבי יוסי"⁸⁹, אלא שדברי רבי יוסי הם רק על הרישא, אבל הסיפא היא לכולי עלמא וכנ"ל, ואם כן הקושיא על המקשן "ולטעמיך" וכו' מהסיפא היא גם לפי דעת חכמים⁹⁰.

[א] התוס' בד"ה לא צריכא כו' הביאו את שיטת הערוך (ערך סבר), הסובר שפסיק רישיה דלא ניחא ליה מותר לכתחילה. אבל התוס' חולקים עליו וסוברים שפסיק רישיה דלא ניחא ליה אסור מדרבנן. והביאו תוס' קושיא על שיטתם, מהסוגיא בזבחים: "והא דקאמר בשילהי כל התדיר (זבחים דף צא ע"ב), המתנדב יין מביאו ומזלפו על גבי האישים, ופריך והא קא מכבה, ומוקי לה כרבי שמעון דאמר דבר שאין מתכוין מותר". ומשמע שמותר לכתחילה, ועל כרחך כדברי הערוך, שאף על פי שהוא פסיק רישיה, כיון שלא ניחא ליה מותר לכתחילה. ותירצו תוס': "מיירי דלא הוי פסיק רישיה, שמזלפו בטיפות דקות".

שבסיפא, שהיא אליבא דכולי עלמא כנ"ל, מבואר שאפילו מי שרק הניח את האבן על גבי הדימוס חייב, וכל שכן שמי שמצדד את האבן שהוא חייב. ואז הוסיפה הגמ' שמכח סתירה זו צריך לומר שישנם שלשה סוגי בניין: תחתון - חייב על ידי צידוד ועפר, אמצעי - חייב רק על ידי טיט, עליון - חייב אפילו בהנחה בלבד. ואם כן שמואל שאמר "המצדד את האבן חייב" דיבר על סוג בניין העליון, שחייב בהנחה בעלמא.

וכן הוא בירושלמי (ו, ב), שהסיפא היא גם לחכמים וכן שרבי יוסי חולק על הרישא: "תני, אחד מביא את האבן, ואחד מביא את הטיט, המביא את הטיט חייב. ר' יוסה אומר שניהן חייבין. סבר ר' יוסה אבן בלא טיט בניין. הכל מודים שאם נתן את הטיט תחילה ואחר כך נתן את האבן שהוא חייב. הבנאי שיישב את האבן בראש הדימוס חייב". ואמר שם בירושלמי "למי נצרכה", כלומר למי הוצרך לומר דין זה שבסיפא, היינו "הבנאי שיישב" כו', ותירץ הירושלמי "לרבנן". ומבואר מזה שבהנחת האבן בראש הדימוס חייב גם לפי חכמים. ועיין תוס' ד"ה וליטעמיך כו' שכתבו: "ולטעמיך אימא סיפא אפילו העלה ע"ג דימוס כו' - ול"ג ר' יוסי אומר אפילו העלה,

88. אלא גורסים רק: "הניח על גבי דימוס של אבנים חייב".
89. שכן בירושלמי מבואר שיש בענין זה מחלוקת בין חכמים לרבי יוסי (וכעין מה שהקשו הרמב"ן הרשב"א והריטב"א על הגהת תוס', אלא שהם תירצו בענין אחר).
90. אלא שלפי זה קשה, מדוע הזכירה הגמ'

88. אלא גורסים רק: "הניח על גבי דימוס של אבנים חייב".
89. שכן בירושלמי מבואר שיש בענין זה מחלוקת בין חכמים לרבי יוסי (וכעין מה שהקשו הרמב"ן הרשב"א והריטב"א על הגהת תוס', אלא שהם תירצו בענין אחר).
90. אלא שלפי זה קשה, מדוע הזכירה הגמ'